

de krijtmuis

Welke zoogdieren kwamen in vroeger tijden in Nederland en/of Vlaanderen voor maar verdwenen uit de lage landen? Jelle Reumer, directeur van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, blikt in deze rubriek terug.

Het is opvallend hoeveel dieren in het Nederlands een naam hebben die nergens op slaat. Walvissen zijn geen vissen. Nijlpaarden zijn geen paarden; nijlvarkens zou taxonomisch al een stuk beter zijn maar ook niet geheel correct. Ook zeepaardjes zijn geen paardjes trouwens, zelfs geen zoogdieren. De zee is sowieso een bron van veel foute namen: een zeekat is geen kat maar een inktvis, een zeehond is geen hond maar een ...zeehond, een zee-olifant is ook een zeehond, een zee-egel is geen egel maar een stekelhuidige (egels zijn ook geen stekelhuidigen, hoewel je dat wel zou zeggen), een zeekoe is geen koe maar een doorgeëvolueerde klipdas, en een zeemuis is geen muis maar een worm. Terug naar de landzoogdieren. Stekelvarkens zijn geen varkens, meerkatten geen katten, spitsmuizen geen muizen, pfff, er komt geen eind aan deze lijst van idiotieën.

Nog één dan: de krijtmuis is geen muis maar een opossum. De krijtmuis is bovendien, in tegenstelling tot al het hierboven genoemde vee, uitgestorven. De krijtmuis leefde in het Krijt (ongeveer 66 miljoen jaar geleden) en er is ooit maar één kiesje van het diertje gevonden. Dat ene kiesje is 1,36 mm lang, 1,44 mm

'De krijtmuis is eigenlijk geen muis'

breed aan de voorzijde en 1,85 mm breed aan de achterzijde; het is dus niet veel groter dan een willekeurige zandkorrel. Het is -houd u vast- gevonden in de ENCI-groeve, die gigantisch grote kalkgroeve bezuiden Maastricht, het grootste gat dat ooit in ons land in de grond is gemaakt. Miljoenen tonnen kalk zijn er weggegraven, en precies daar vonden twee amateurverzamelaars het zandkorrelgrote tandje.

De ene verzamelaar, Roland Meuris, had in 2002 een gruismonster genomen, om daarin naar fossieltjes te zoeken, de andere, Frans Smet, vond vervolgens een minuscuul tandje in dat monster. De heren gingen ermee naar het Natuurhistorisch Museum in Maastricht, en de daar werkzame paleontologen John Jagt en Anne

Schulp waren meteen enthousiast. Een zoogdierkies in de ENCI-groeve is namelijk niet gewoon. U

moet zich voorstellen dat de kalksteen die daar wordt gewonnen ooit is afgezet als een kalkmodder op de bodem van een ondiepe tropische zee. Het dichtstbijzijnde vasteland was tientallen kilometers verderop, richting Eifel, Duitsland. Opossums wonen op het vasteland en niet in zee en de vondst van dit kiesje was dus echt heel bijzonder: zoiets als een mollenkiesje op 30 kilometer benoorden Ameland.

Twee Amerikanen en drie Nederlanders publiceerden de al snel 'Krijtmuis' gedoopte korrel in het Journal of Mammalian Evolution (2005, vol. 12 [3/4]: 495-511). De naam is onuitsprekelijk: Maastrichtidelphys meurismeti, wat letterlijk de Maastrichtse opossum van Meuris en Smet betekent. Het meest vreemde was nog wel dat het beestje verwantschap toonde met opossum-achtige buideldieren uit Noord-Amerika. De conclusie luidde dan ook dat er destijds, 66 miljoen jaar geleden, op één of andere manier een landverbinding mogelijk was tussen Amerika en Europa, vermoedelijk via zuidelijk Groenland en IJsland, dat toen natuurlijk allemaal veel dichterbij elkaar lag dan tegenwoordig. De Holland-Amerika Lijn voer toen nog niet, en zeker niet met verstekelingen tot Maastricht.

De kies van de krijtmuis. De werkelijke grootte is niet veel meer dan een zandkorrel.
Foto Natuurhistorisch Museum Rotterdam